

Det norske Storting gjennom 150 år. 1-4. Utgitt av Norges Storting under redaksjon av C. J. HAMBRO, JACOB S. WORM-MÜLLER, KARL BJØRNSTAD, SVERRE STEEN. Oslo, i kommission hos Gyldendal Norsk Forlag, 1964. 518 + 392 + 432 + 576 sider. Ill. 420 n. kr., indb. 500 n. kr.

Initiativet til dette verk blev taget i 1955, da professorerne Jacob S. Worm-Müller, Arne Ording, Johan Schreiner, Jens Arup Seip og Sverre Steen i en skrivelse til Stortingets præsidium foreslog at markere forfatningsjubilæet 1964 ved udgivelse af et videnskabeligt verk om Stortinget. Præsidiets stillede sig positivt til tanken, og et udvalg, der bestod af odelstingspræsident C. J. Hambro, fuldmægtig Karl Bjørnstad, professor Steen og professor Worm-Müller, udarbejdede den nøjere plan for værket. Udvalget fungerede siden som redaktionskomité. Hele værket udkom i jubilæumsåret.

Udvalget var, hedder det i forordet, »helt fra begyndelsen klar over at det jubileumsskrift som skulle utgis, måtte være et vitenskapelig oppbygd, men likevel alment tilgjengelig verk om institusjonen Stortinget, *ikke* om Norges politiske historie i sin alminnelighet etter 1814. Det man ville ha klarlagt var nasjonalforsamlingens funksjon i det politiske liv, dens sammensetning, organisasjon og forhold til de andre statsmakter«. Man tilrådde, at den kronologiske fremstilling skulle falde i tre hovedafsnit, sådan at første bind dækkede tiden fra rigsforsamlingen på Eidsvoll til 1869, da der indførtes årlige storting (indtil da samledes tinget kun hvert tredje år), andet bind perioden fra 1869 til 1908 (regeringen Løvlands fald og Venstres konsolidering) og tredje bind tiden fra 1908 til 1964. I fjerde bind skulle behandles en række specialemer.

Denne plan blev fulgt. Første bind er skrevet af professor Alf Kaartvedt, med en indledning af Sverre Steen om »Hvordan Norges Storting ble til«, andet bind af universitetslektor Rolf Danielsen og tredje bind af konsulent i Udenrigsdepartementet Tim Greve. Til fjerde bind er der femten bidragydere, der skriver om bl.a. Stortinget og ytringsfriheden (C. J. Hambro), Stortinget og de udenrigske sager efter unionsopløsningen (Reidar Omang), de politiske grupper (seks partirepresentanter), referatet af Stortingets forhandlinger (Harald Krohn), kvinder i Stortinget (Tertit Aasland), Stortinget og pressen (Vegard Sletten), pression mod Stortinget (Kaare Fostervoll), og Stortingets bygning (Gunnar Hoff); bindet afsluttes med en række korte biografier af præsidenterne i Stortinget, Lagtinget og Odelstinget fra 1814 til 1964 (Karl Bjørnstad).

Den historiske fremstilling er særdeles fast komponeret, ikke uden inspiration fra systematiserende nabovidenskaber. De to første bind har i store træk samme inndeling: først et afsnit om Stortingets sammensætning, herunder spørgsmål om stemmeret, valgordning, valgpraksis,

opholds- og rejseudgifter til valgmænd og stortingsrepræsentanter m. m.; derefter et afsnit om Stortingets organisation og forretningsorden, et om Stortingets myndighedsområde og forholdet mellem statsmagterne og endelig et om gruppedannelserne i Stortinget. Denne disposition fastholdes ikke i tredje bind, hvis sidste halvdel er kronologisk disponeret, men de emner, der tages op til undersøgelse, er de samme som i de foregående bind.

»Den grunnlov som ble undertegnet 17. maj, med visse endringer som ble vedtatt 4. november, kom til å gjelde omtrent uforandret like til 1905 og gjelder i sine hovedtrekk også i dag. Skyldes det dens fullkommenhet? Skyldes det at den var et resultat av store statsmenns modne overveielser? – at den var avfattet etter det norske folks ønsker og behov? Snarere tvertimot. Det skyldes dens uklarhet. Hadde hver bestemmelse i loven vært utførlig, presist utformet og ikke til å misforstå, ville den vært for stiv og kunne lett ha brutt ned i det stormfulle politiske vær i årene nærmest etter 1814. Nå var den som en primitivt sammenbundet flåte, der de enkelte stokkene nok kunne gnisse mot hverandre i stormen, men likevel hang sammen og smidig fulgte bølgenes gang«. Sådan skriver Sverre Steen i slutningen af sin nøgterne indledning og anslår dermed et tema, som den opmærksomme læser vil kunne følge gennem 1800-tallets Stortingshistorie.

Hurtigt opstod en kraftig grundlovs-konservatisme, fremkaldt både af en voksende spænding mellem samfundsklasserne og – ikke mindst – af forholdet til unionskongedømmet; utvivlsomt var det »en psykologisk og politisk fordel at grunnlovs-konservatismen var utformet som ideologi før Carl Johans hovedstorm mot forfatningen satte inn i 1821. Det lettet Stortingets senere argumentasjon og politikk« (I, 269). Denne konservatisme løste imidlertid ikke problemerne, når grundloven var uklar – den langvarige strid om, hvor vidt kongen havde vetoret over for grundlovsændringer, der var vedtaget af Stortinget, er vidnesbyrd herom. Den slog heller ikke til, da samfundsstrukturen ikke længere var den samme som i 1814. F.eks. indeholdt grundlovens §§ 57, 58 og 59 bestemmelser, der dels gav regler for det numeriske forhold mellem stemmeberettigede, valgmænd og Stortingsrepræsentanter, dels fastslog, at de sidstnævntes antal skulle være mindst 75 og højst 100, dels påbød, at landdistrikterne skulle have dobbelt så mange repræsentanter på tinge som byerne (hvor kun ca. 10 pct. af befolkningen boede). Stigningen i folketallet og forskydningen mellem land- og bybefolkningen medførte, at disse grundlovsbestemmelser fra omkring 1840 ikke længere lod sig forene – i 1859 udgjorde byrepræsentanterne næsten 43 pct. af Stortingets medlemmer. I 1859 nåede man til enighed om en ny ordning, hvorefter man opgav den bevægelige skala og fikserede repræ-

sentanternes antal til 111. Man beholdt derimod relationen 2:1 mellem land- og byrepræsentanter, stadig en oplagt favorisering af byerne.

I afsnittene om Stortingets kompetence opdukker hyppigt spørgsmålet om forholdet mellem Stortinget og regeringen. Kaartvedt har et interessant kapitel om konge, regering og Storting i Carl Johan-tiden, hvori han understreger, at modpolerne var Stortinget og Carl Johan, ikke Stortinget og regeringen. Tværtimod var der i konstitutions- og unionspolitikken et intimt interessesællesskab mellem regeringen og de ledende kredse i Stortinget. Men som majestæten ansvarlige rådgivere stod regeringens medlemmer i en vanskelig stilling – ofte fik de skindet imod sig over for Stortinget og blev samtidig ydmyget af Carl Johans »skolemesteragtige arrogance og belærende foredrag« (I, 242 f).

Forholdet til regeringsmagten blev det spørgsmål, der engagerede Stortinget mest i tiden fra ca. 1870 til 1890. Alle forestillinger om den parlamentariske styreform var før dens sejr i 1884 baseret på den forudsætning, at der i Stortinget ville eksistere et nogenlunde stabilt flertal, som regeringen kunne støtte sig til. Men denne forudsætning var ikke længere til stede, da Venstre blev sprængt i 1888. Rolf Danielsen analyserer indgående de synspunkter, der kom til orde om forholdet mellem regering og Storting i den nye situation. Johan Sverdrups løsning blev en resignationspolitik fra regeringens side; den måtte søge at vinde Stortinget fra sag til sag, indtil folket på valgdagen atter havde skabt grundlag for en regering, der kunne regere med et Stortingsflertal i ryggen. Mindretalsparlamentarismen blev en realitet, der svækkede såvel regering som Storting. Men nye parlamentariske midler – interpellationsinstitut, frontaledebat, finansdebat – gav snart Stortinget en effektiv kontrollerende myndighed; omkring århundredskiftet var regeringen ved at blive en eksekutivkomité for skiftende stortingsflertal, og påstande om Stortingsregereri gennem komiteerne var ikke sjældne – en egentlig undersøgelse af deres berettigelse mangler dog endnu. Stortingets øgede kontrolmuligheder førte dog ikke til en vedvarende svækkelse af regeringen. I dette århundrede har det voksende behov for specialiseret faglig indsigt styrket regeringens mulighed for at lede lovgivningsarbejdet.

Som det fremgår af de nævnte emner, kommer forfatterne ind på en række politiske stridsspørgsmål i norsk historie. Men af det politiske begivenhedsforløb medtager de kun det, der er relevant for Stortingets udvikling som politisk instrument; de er ikke faldet for den fristelse at omtale lovgivning og anden politisk virksomhed, der ikke er velmotiveret ud fra værkets intentioner.

Den originaleste indsats er ydet i afsnittene om Stortingets sammensætning – valgordning, valgdeltagelse, valgmænd (indirekte valg indtil

1905) – og Stortingets gruppe- og partidannelser. Inden for statskundskaben er der i Norge lavet ikke helt få studier, der kommer ind på disse emner – især Tim Greve har kunnet drage nytte heraf – men lakunerne er mange. Forfatterne er da gået til kildematerialet og har dels selv foretaget undersøgelser dels fundet ud af, hvilke opgaver der venter på at blive løst gennem større specialundersøgelser, f.eks. vedrørende relationerne mellem partierne og pressionsgrupperne i 1890'erne. I forlængelse af sine undersøgelser udarbejdede Rolf Danielsen i øvrigt til den nordiske historikerkongres i Bergen 1964 en instruktiv oversigt over problemerne i forbindelse med studiet af de politiske partiers opståen og første udvikling i Norge.

Spørgsmålet om Stortingsrepræsentanternes sociale rekruttering har krævet supplerende undersøgelser. Blandt resultaterne hæfter man sig især ved embedsmændenes talmæssige stabilitet, der ikke svækkedes af systemskiftet 1884 – også Venstre valgte embedsmænd (1891: 11, 1894: 17). Først med valget 1897 reduceredes denne sociale gruppe. Samtidig øgedes antallet af selvstændigt erhvervsdrivende. Formodentlig er der tale om »et tallmæssig uttrykk for en begynnende opløsning av den tradisjonelle allianse mellom embetsmenn og næringsdrivende i byerne, som hadde vært karakterisert ved at den siste gruppen i høy grad hadde vært innforstått med at embetsmennene varetok deres interesser på tinget« (II, 84).

Fremstillingen rummer mange vurderinger, men ikke mange egentlige konklusioner, flest i Rolf Danielsens afsnit. En konklusion på hvert bind ville have givet mulighed for en opsamling af spredte vurderinger og en præcisering af udviklingen inden for så centrale spørgsmål som f.eks. befolkningens syn på det parlamentariske system, forholdet mellem Storting og regering o. a. Derigennem ville man have lettet arbejdet for læseren og bidraget til at opfylde forordets ønske om, at dette skulle være et »alment tilgjengelig verk«.

I nogen grad savner man i værket en fornemmelse af Stortingets milieu. Der nævnes mange politikere, men de fleste er mere principper end personer – det gælder også de mere fremtrædende som Schweigaard, Ueland og Jaabæk. Det er nok delvis en følge af, at man prisværdigt konsekvent har undgået at skrive politisk historie i almindelighed. Men uden brud på dette princip kunne man med fordel i højere grad have inddraget de ledende politikeres baggrund for de valgte principielle standpunkter, herunder deres kontakter med den politiske tænkning i ind- og udland. Stortinget var (og er) et milieu; det mærkes enkelte steder i værket, f.eks. i de gængs citater fra Johan Sverdrups taler, men forbavsende sjældent – Jens Arup Seips »Et regime foran undergangen« har i denne forbindelse ikke sat sig mange spor. En eksemplificeret behandling af den politiske talekunst – som Sven Clausens i

»Den danske Rigsdag« – ville også have været en mulig introduktion i Stortingsmilieuet.

Endelig kan man undre sig lidt over, at redaktionen ikke har ydet den læserservice at gengive i sin helhed den grundlov, som Stortinget skylder sin eksistens og kæmpede for at bevare. – Helt praktisk ville det også have lettet læseren, om indholdsfortegnelsens underafdelinger var blevet markeret i selve fremstillingen.

Der er grund til at udtrykke beundring for såvel forfattere som redaktion: man har benyttet den givne lejlighed til at komme videre i udforskningen af Stortingets funktion i Norges politiske udvikling. Stortingsmænd og historikere vil vide at værdsætte det. Under læsningen anstiller man uvilkårligt sammenligninger med »Den danske Rigsdag 1849–1949«, der i seks bind forelå færdigt i 1953. En egentlig mandjævning ville være utilstedelig, bl. a. fordi det danske værk er ret uegalt, men iøjnefaldende er det, at det norske værk i højere grad vinder nyt land og stiller nye spørgsmål til de kommende års forskning, medens det danske henvender sig til en bredere læserskare.

VAGN SKOVGAARD-PETERSEN

HOLGER HJELHOLT: *British Mediation in the Danish-German Conflict 1848–50. Historisk-filosofiske meddelelser*, udgivet af Det kongelige danske videnskabernes selskab. Bd. 41 nr. 1; bd. 42 nr. 1. København, Ejnar Munksgaard, 1965–66. 235 og 251 s. 80 kr.

Dr. Hjelholts værk om den britiske mægling i den dansk-tyske konflikt 1848–50 er en enestående arbejdspræstation; bag dets tæt sammenkædede fremstilling ligger et uhyre omfattende indsamlingsarbejde. Forfatteren har gennemgået det ene arkiv efter det andet. Først og fremmest det danske rigsarkivs samlinger og akterne fra det britiske udenrigsministerium i Public Record Office, desuden Palmerstons arkiv, den engelske Berlin-ambassadør Westmorlands samlinger, akter fra det tyske Bundesarkiv i Frankfurt a. M. og fra det tyske centralarkiv i Merseburg (Østtyskland), det hertugelige slesvig-holstenske husarkiv, nu i Slesvig, og en lang række andre arkiver.

De næsten endeløse rækker af dokumenter er sammenfattet til en omfattende skildring af den diplomatiske side af den danske politik i årene 1848–50, altså en udenrigspolitisk pendant til forfatterens tobindsværk om »Sønderjylland under Treårskrigen« (1959–61). Der er al grund til at beundre den ildhu og energi, hvormed arbejdet er ført til ende.